

ZNACZENIE RODZINY W SOCJALIZACJI DZIECKA

THE IMPORTANCE OF FAMILY LIFE IN CHILD'S SOCIALIZING

Streszczenie

Niniejszy artykuł porusza kwestie socjalizacji w rodzinie w kontekście zmieniających się modeli życia rodzinnego. Przekształceniom ulegają relacje wewnątrzrodzinne, wreszcie samo rozumienie rodziny nie jest już tak jednoznaczne jak kiedyś. Wynika to m.in. ze wzrostu liczby rozwodów i separacji, a także liczby rodziców samotnie wychowujących dzieci, opóźniania decyzji matrymonialnych, wstrzymywania się od prokreacji lub całkowitej rezygnacji z posiadania dzieci, wzrostu liczby jednoosobowych gospodarstw domowych czy też coraz większej popularności związków nieformalnych.

Słowa kluczowe: Rodzina, modele, role, socjalizacja.

Abstract

The article presents aspects of family socializing in terms of evolving models of family life. The changes involve interrelations within the family, consequently its mutual understanding is far from what it used to be. It is the result of, inter alia, the growing number of divorce and separation, the number of single parents raising children, matrimonial decision postponement, restraining from procreation or deciding not to have children, the increase of one person households or informal relationships rising popularity

Keywords: family, models, roles, socializing

Nie wystarczy już dzisiaj analizować człowieka w jego jednostkowości biologicznej (fizycznej), psychicznej, duchowej czy społecznej. Konieczna jest też świadomość, iż mamy do czynienia z człowiekiem- jednostką rodzinną. Człowieka zatem określa jego rodzinność, którą nabywa w chwili otrzymania daru życia, a rozwija się i dopełnia po narodzeniu. Rodzinność człowieka jawi się jako ta właściwość jednostki ludzkiej, która nadaje i kojarzy w sobie status indywiduum istoty społecznej. Roli rodzinności nie sposób przecenić. Okazuje się bowiem, że iż zarówno społecznie pożądane, jak i niedoskonałe (także patologiczne) postacie ludzkiej codzienność odciskają piętno na kształtowaniu się osobistych biografii ludzi. Stąd też ważny jest aspekt etyczno-moralny rodzinności człowieka (A.W. Janke, 2002 s.130-131). Historię życia rodzinnego cechuje różnorodność jej modeli. Zmieniają się preferowane oraz realizowane modele życia rodzinnego. Przekształceniom ulegają relacje wewnątrzrodzinne, wreszcie samo rozumienie rodziny nie jest już tak jednoznaczne jak kiedyś. Wynika to m.in. ze wzrostu liczby rozwodów i separacji, a także liczby rodziców samotnie wychowujących dzieci, opóźniania decyzji matrymonialnych, wstrzymywania się od prokreacji lub całkowitej rezygnacji z posiadania dzieci, wzrostu liczby jednoosobowych gospodarstw domowych czy też coraz większej popularności związków nieformalnych, o których prawa zabiega część środowisk społecznych (CBOS 2013). Pomimo to, rodzina

w opinii Polaków wciąż ma ogromne znaczenie i stanowi podstawową wartość ich codziennego życia. Jak wynika z badań dla ponad trzy czwarte ogółu ankietowanych (78%) rodzina jest wartością najwyższą (Aktualne problemy i wydarzenia 2013).

Dokonywane zmiany w rodzinie możemy analizować na dwóch poziomach: systemowym i społeczno- kulturowym. Analiza zmian systemowych dotyczy rynku pracy, rosnącej świadomości kobiet co do jej praw. Zasadniczo ten poziom analiz koncentruje się na pozycji kobiety.

Natomiast analizując poziom analiz społeczno-kulturowych zwraca się uwagę na następujące zjawiska:

- wzrost akceptacji różnych form życia rodzinnego- wśród form cieszących się aprobatą społeczną znajdują się nie tylko sformalizowane związki małżeńskie z dziećmi, albo też w coraz szerszym stopniu związki kohabitacyjne, konkubiny, monoparentalność (dziecko z jednym rodzicem), rodziny dwustopniowe (dla której pierwszym etapem jest tzw. -małżeństwo intymne, nieposiadające formalnej legalizacji, a w drugim -małżeństwo rodzinne, w którym zwykle po pojawieniu się dzieci partnerzy decydują się na ślub z powodu potomków), DINK (Double Income No Kids-rodziny, w których partnerzy celowo nie chcą mieć dzieci i koncentrują się na swoich karierach zawodowych), rodziny zrekonstruowane, single,
- spadek wskaźników płodności oraz wzrost liczby dzieci urodzonych poza małżeństwami,
- oparcie współczesnych związków (zarówno formalnych, jak i nieformalnych) na wspólnocie uczuć i emocji, przy czym nie musi to być romantyczna miłość, ale raczej przyjaźń, poczucie bliskości i zrozumienia,
- postulowana równość członków rodziny – idea rodziny partnerskiej, demokratycznej, egalitarnej, *peer marriage*,
- rozkładana wolność członków rodziny oraz przyznanie im prawa do bycia indywidualnościami (dotyczy to także dzieci) (M.Sikorska,2009 s.129-168).

Wymienione zmiany implikują powstanie nowych modeli matki, ojca i dziecka. Jeżeli chodzi o matkę wskazuje się na:

- jej miłość do dziecka jest nie jest naturalna (zakwestionowano instynkt macierzyński i miłość macierzyńską),
- ma wiele akceptowanych społecznie wzorów macierzyństwa do wyboru (np. zajmowanie się głównie dzieckiem i domem, łączenie opieki nad dzieckiem z własną pasją lub karierą zawodową, brak dzieci),
- jest niepewna w swoim macierzyństwie,
- ma prawo do niedoskonałości i coraz mniej poczucia winy.

Nowy ojciec zdaniem M. Sikorskiej:

- zajmuje się dzieckiem i otrzymuje z nimi bezpośredni kontakt,
- powinien robić to, co matka a nawet więcej,
- jest w swoich wyborach zagubiony i niepewny.

W tej triadzie nie należy pominąć sytuacji samego dziecka. Modyfikacja sił pomiędzy rodzicami modyfikuje też pozycję dziecka w rodzinie. W tym kontekście warto przytoczyć koncepcję M. Mead, która przedstawiła trzy rodzaje kultur:

- postfiguratywną (dzieci uczą się głównie od swoich rodziców, wymaga się od nich posłuszeństwa),
- kofiguratywną (współistnieje młodszego i starszego pokolenia opiera się na zasadzie tolerancji i akceptacji, dominujący wzór to zachowanie rówieśników),
- prefiguratywną (młodsze pokolenie stanowi wyizolowaną i w pewien sposób usamotnioną generację, pozbawioną przewodników, którymi wcześniej byli rodzice (M. Mead 1978 s.28).

Podobnie jak zmiany zachodzące w rodzinie ewaluują poglądy na temat socjalizacji. Socjalizacja (z łaciny *socialis* – społeczny) to proces przyswajania przez jednostkę wiedzy, umiejętności, wzorów zachowań, norm i wartości przekazywanych jej przez społeczeństwo i obowiązujących we współżyciu z innymi ludźmi oraz umiejętności niezbędnych dorosłej osobie. Jest rezultatem wpływów zamierzonych (wychowania) i niezamierzonych. Socjalizacji dokonuje się poprzez oddziaływanie środowiska społecznego (np. rodziny, kolegów), osób (np. nauczyciela) lub instytucji (np. szkoły). W spektrum naszego zainteresowania jest wewnątrzrodzinna socjalizacja dzieci, którą możemy ująć jako funkcję socjalizującą – wychowawczą. Warto podkreślić, że dyskusja nad kierunkiem wewnątrzrodzinnej socjalizacji odbywa się w czasie, który określany bywa „erą jednostki”, zwracając uwagę na nową jakość efektywności człowieka (P. Forma Kielce 2012 s.9)

Przemiany w rodzinie obejmują również jej socjalizującą-wychowawczą funkcjonowanie. Z. Tyszka analizując stan rodziny współczesnej a wewnątrzrodzinną socjalizację dzieci, wskazuje, że:

1. Następuje dezintegracja wewnątrzrodzinnej socjalizacji. W miejsce ustabilizowanego monolitu, wielostronnych rodzinnych oddziaływań, pojawiają się zróżnicowane kierunki oddziaływań spowodowane różnicami pozarodzinnych doświadczeń poszczególnych członków rodziny. Coraz bardziej dochodzi też do głosu socjalizacja pozarodzinna. Procesy te nasilają się z dziesięciolecia na dziesięciolecie i są dostrzegalne również w Polsce.
2. Osłabienie więzi wspólnotowej w większości rodzin powoduje pogarszające się warunki wewnątrzrodzinnej socjalizacji, bo zwiększa się psychiczny dystans między rodzicami a dziećmi, wyrażający się poczuciem osamotnienia.
3. Wzrastająca coraz bardziej w społeczeństwach atomizacja społeczna i związana z nią anonimowość jednostek na zewnątrz rodzin, utrudnia rodzicom wypełnienie funkcji kontrolnej i wychowawczej.
4. Malejący w świecie współczesnym autorytet rodziców i dziadków ogranicza możliwość ich socjalizacyjno-wychowawczego oddziaływania. Występują kreowane przez mass media źródła informacji i autorytety konkurencyjne dla dzieci, bardziej je przekonujące niż rodzinne.
5. Warunki socjalizacji w rodzinie uległy istotnym modyfikacjom w związku ze znacznym, wręcz totalnym umasowieniem pracy kobiet, które stało się przyczyną przesunięć w pozycjach społecznych i rolach wewnątrzrodzinnych, ograniczyło czas matek poświęcany dzieciom.
6. Nastąpiło znaczne ograniczenie dzietności na skutek udoskonaleniu metod i środków zapobiegania ciąży oraz w związku z wzrastaniem w oczach małżonków wartości konkurencyjnych w stosunku do posiadania dzieci (zdobywanie wyższych szczebli wykształcenia, kariera zawodowa, podróże).
7. Postępujący współcześnie proces atomizacji oraz indywidualizacji jednostek- także w ramach życia rodzinnego- eksponuje ideał wolności jednostki i jej samorealizacji.
8. Obserwujemy współcześnie zmniejszenie się spójności i dezintegrację znacznej części rodzin, wzrost liczby konfliktów małżeńskich i gwałtowny, lawinowy wzrost liczby rozwodów.
9. Występuje obecnie pluralizm w świecie wartości, także pluralizm norm i wzorów występujących we współczesnym społeczeństwie.
10. Obserwujemy brak przygotowania rodziców do radzenia sobie z problemami wychowawczymi w nowoczesnym świecie. Niezbędna jest intensywna pedagogizacja rodziców.
11. Wzrost liczby rodzin problemowych i patologicznych (Z. Tyszka 2000 s.10-17).

Narastająca liczba jednostek i rodzin niedostosowanych społecznie, patologicznych odbija się na funkcjonowaniu społeczeństwa. Za rodzinę problemową uważa się: rodzinę, która nie spełnia swoich zadań względem dzieci. W rodzinie problemowej brak jest akceptacji siebie, prawidłowej komunikacji, otwartości na otoczenie, nie wszyscy członkowie wywiązują się ze swoich obowiązków. Dysfunkcyjność rodziny staje się źródłem napięć zarówno dla dorosłych jej członków, jak i dla dzieci. Dysfunkcja rodziny może mieć charakter całkowity lub częściowy. Dysfunkcję całkowitą cechują niepowodzenia w realizacji zadań rodziny, które przejmują wyspecjalizowana rodzina. Dysfunkcję częściową cechują niepowodzenia w realizacji pewnych jej zadań i podstawowych funkcji.

Ta dysfunkcyjność rodziny może z kolei obejmować:

- niepowodzenia w realizacji zadań wychowawczych,
- niepowodzenia w walce z kryzysem małżeńskim,
- niepowodzenia związane z walką o niewykluczenie rodziny z określonego typu rodzinnego,
- niepowodzenia w zaspakajaniu potrzeb dziecka bądź też dotyczących innych sfer życia rodzinnego (S. Kawula 1998 s.163-170).

Zdaniem K. Wódcz z rodziną problemową w sensie społecznym mamy do czynienia wtedy jeśli występujące w nich zjawiska dysfunkcyjne prowadzą do deprywacji podstawowych potrzeb ich członków, zwłaszcza dzieci osób wymagających opieki, niezdolnych do samodzielnych egzystencji. Rodziny, których objawy niewydolności obejmują wiele ważnych funkcji, określane są również mianem rodzin wieloproblemowych (K. Wódcz 1998 s.167). Zjawiska dezintegracji rodziny są groźne nie tylko dla niej samej, ale i dla społeczeństwa. Dbając o rodzinę, o każdego z jej członków dbamy o społeczeństwo. Rodzina daje start życiowy młodemu pokoleniu, a więc warto zastanowić się nad tym problemem w skali mikro i makrospołecznej. Osadzenie fenomenu rodziny w kontekście przemian społeczno-kulturowych jest tematem wielu analiz teoretycznych i empirycznych znawców przedmiotu.

BIBLIOGRAFIA

1. Forma, Paulina. 2012. Socjalizacja dziecka z rodziny wielodzietnej. Studium teoretyczno-empiryczne. Kielce: Uniwersytet Jana Kochanowskiego.
2. Janke, Andrzej, W. 2002. Wychowanie rodzinne przedmiotem pedagogicznej refleksji w *Pedagogika rodziny* pod .red. Kawula, Stanisław, . Brągiel, Józefa, .Janke, Andrzej, W, 81-95. Toruń. Adam Marszałek.
3. Kawula, Stanisław, 2002. Pedagogiczna typologizacja rodzin a formy pomocy społecznej w *Problemy kształcenia i doskonalenia zawodowego pracowników socjalnych*, pod. red. Bargiel, Józefa, Murecka, Irena, Opole.
4. Mead ,Margaret. 1978. Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego. Warszawa. PWN.
5. Sikorska, Małgorzata. 2009 Nowa matka, nowy ojciec , nowe dziecko. O nowym układzie sił w polskich rodzinach, Warszawa. Wydawnictwo Akademickie i Profesjonalne.
6. Tyszka, Zbigniew. 2000. „ Stan rodziny współczesnej a wewnątrzrodzinna socjalizacja dzieci”. *Rocznik socjologii rodziny*. Poznań.UAM.
7. Wódcz ,Kazimiera. 1998. Praca socjalna w środowisku zamieszkania, Katowice.

Badania

1. Badanie CBOS, Rodzina i jej współczesne znaczenie i rozumienie, Warszawa marzec 2013
2. Badanie „ Aktualne problemy i wydarzenia” (273) przeprowadzono w dniach 31 stycznia-6 luty 2013 na liczącej 1111 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.